

Pražský hrad české literatury

Každý národ má určitá literární díla, která považuje za poklad své kultury. Ta, jež náleží ke kánonu české literatury, vycházejí již dvacet let v České knižnici. Když v závěru uplynulého roku představoval Pavel Janáček, ředitel Ústavu pro českou literaturu Akademie věd České republiky, její nejčerstvější svazky, nazval ji Pražským hradem české literatury.

„Toto přirovnání je založeno na několika pilířích,“ řekl Pavel Janáček. „Díla, která v České knižnici vycházejí, vznikala – podobně jako Pražský hrad – po staletí. Po stovky let spolu vedla dialog a byla vždy znovu objevená čtenáři. Patří k tomu nejlepšímu, co jsme za uplynulá staletí vytvořili, a podobně jako architektonický skvost vyžadují naši péči. V případě České knižnice je to péče o text a kontext díla.“

Co obnáší taková péče, ozřejmily editorky dvou nejnovějších titulů knižnice, jejichž autoři po nějakou dobu působili i na skutečném Pražském hradě a zapsali se nejen do historie literatury, ale také do politických dějin našeho národa.

PARADOXY KRYŠTOFA HARANTA

Prvním z oněch autorů je Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic (nar. 1564). V obecném povědomí je znám jako jeden ze sedmadvaceti českých pánů, kteří byli v červnu 1621 popraveni na Staroměstském náměstí. Za stavovského povstání proti Habsburkům byl totiž prezidentem České komory a při obléhání Vídně nechal coby velitel dělostřelců ostřelovat palác, ve kterém pobýval císař Ferdinand II.

Paradoxem je, že po dlouhou dobu měl Kryštof Harant k Habsburkům velmi dobrý vztah. V mládí strávil osm let na dvoře Ferdinanda Tyrolského v Ambrasu, kde získal hluboké humanistické vzdělání. Uměl latinsky, řecky, německy a italsky, byl zručný v matematice, přírodovědě i historii. Skládal moteta i mše, jeho hudba je dodnes hrána. Díky svým intelektuálním zálibám a sklonem k melancholii se stal oblíbeným dvořanem císaře Rudolfa II., jenž do svých soukromých komnat na Pražském hradě pouštěl jen málokoho.

A právě Rudolfa II. věnoval Kryštof Harant své největší literární dílo – obšírný, česky psaný cestopis Putování aneb Cesta z království českého do města Benátek, odtud po moři do země Sváté, země júdské a dále do Egypta a velikého města Kairú, potom na horu Oreb, Sinai a svaté panny Kateřiny v Pusté Arabii ležící, na dva díly rozdělená a od urozeného pána, pana Kristofa Haranta z Polžic a Bezdružic a na Peccce etc., římského císaře Jeho

Soubor svazků, které nakladatelství Host vydalo spolu s Nadačním fondem České knižnice a Ústavem pro českou literaturu AV ČR v České knižnici v uplynulém roce

Milosti rady a komorníka, léta 1598 šťastně vykonaná, i také pěknými figurami ozdobená.

CHARAKTER PUTOVÁNÍ

Harant své Putování vydal roku 1608. Bylo bohatě vybavené dřevorezy, které autor Johann Willenberg připravil podle jeho kreseb. Německý překlad cestopisu, pořízený o třicet let později Kryštofovým bratrem Janem Jiřím, vyšel v Norimberku roku 1678. Celistvý původní text Harantova spisu však spatřil znovu světlo světa teprve po čtyřech stech devíti letech – loňského prosince v České knižnici. Jeho edicí předtím sice vydal v roce 1854 Karel Jaromír Erben, jenž bez původních ilustrací, a hlavně s textem notně pozměněným.

„Erben měl na mysli čtenáře z 19. století a také dobovou představu o ideální češtině,“ vysvětluje tuto skutečnost Hana Bočková, editorka současného vydání, a pokračuje: „Všechna slova latinského či německého původu, která dnes vnímáme jako přirozenou součást češtiny 16. a 17. století, nahrazoval slovy českými, často rusismy. Zasaňoval do morfologie i syntaxe. Mnohé latinské pasáže, jimiž dával Harant najevo svou erudici,

vypouštěl. Vynechal i jeho doprovodné texty.“

Návratem k původnímu textu a restitucí všech latinských a řeckých pasáží vystupuje před čtenářem zřetelněji charakter Harantova spisu. Jeho cestopis se totiž liší od toho, co si pod tímto žánrem představujeme dnes. „V časoprostoru, do něhož nás zavádí, zůstává autor tak dlouho, dokud nevyčerpá všechny své bohaté vědomosti,“ říká Hana Bočková. „Vypráví-li například o tom, co zažil v Benátkách, zároveň sdělí vše, co ví o jejich podobě, právu, mocenské správě či zvycích jejich obyvatel.“

Rysy cestopisu se mísí s rysy naukové literatury, kosmografie, encyklopedie, ale také s deníkovými záznamy. K itinerární cestě sloužila Harantovi Bible: v Jeruzalémě navštěvuje kostel Božího hrobu, místo, kde stával Pilátův dům, na Sinaji vystupuje na horu, kde se Mojžíšovi zjevil Bůh...

V poušti často se svým přítelem žízni a stěžuje si na Araby, kteří je několikrát okradli a znečistili prameny, z nichž by se dalo pít. Mimochodem: tím přítelem byl Heřman Černín. V červnu roku 1621 shlížel z tribuny soudců na Harantovu popravu a o čtyři roky později si vzal jeho ovdovělou ženu.

PÉČE O TEXT A KONTEXT

Harantovo Putování vyšlo v České knižnici ve dvou svazcích. Dohromady třináct set stran. Celá třetina z nich náleží vysvětlivkám a komentářům editorek.

„Oproti nim jsem měla práci přece jen jednodušší,“ konstatovala Lenka Jungmannová, která připravovala k vydání další významný svazek loňského ročníku České knižnice – Hry Václava Havla. „Mohla jsem navázat na vydání Havlových her, které vyšly v jeho spisech před osmnácti lety v nakladatelství Torst. I když ani tam nebyly obsaženy všechny dramatických textů jsme se nakonec rozhodli do tohoto reprezentativního svazku zařadit osm, které náleží – jak se v teatrologii říká – do zlatého dramaturgického pokladu. Podle chronologie vzniknu jde o Zahradní slavnost, Vyrozumění, Ztíženou možnost soustředění, Žebráckou operu, Audenci, Vernisáž, Largo desolato a Pokoušení.“

Podstatnější než textologické práce bylo v tomto případě bádání, jež se snažilo postihnout kontext her. Lenka Jungmannová v závěrečném komentáři svazku sleduje jejich genezi, publikační a inscenační život, ohlasy i kritickou

recepti. Tím nepřímo ozřejmuje, jak autor rozvíjí svůj groteskně-satirický pohled, jak jeho rukopis vyrůstá z kritiky totalitní ideologie padesátých a šedesátých let a postupně do sebe vstřebává disidentské myšlení následujících dekád.

Hry Václava Havla zastupují v loňském ročníku České knižnice současnou literaturu. „Každý ročník knižnice,“ vysvětluje Pavel Janáček, „je koncipován tak, aby dále obsahoval titul ze starší české literatury, tím je v ročníku 2017 Harantovo Putování, literaturu z 19. století – v našem případě jsou to Novely Karla Sabiny –, knihu z 20. století, tou jsou Večery na slavníku Jaromíra Johana, a konečně svazek, který již vyšel v knižnici dříve, ale je vyprodán, a je třeba, aby byl na knižním trhu přístupný stále. Letos jsme se proto rozhodli reeditovat Babičku Boženy Němcové s rozšířeným komentářem, který odkrývá mnohá tajemství geneze novely.“

EDITORSKÁ DOBRODRUŽSTVÍ

Textologické práce očišťující literární díla od jejich nepatřičných úprav, analýza dobových interpretací publikovaných děl, sledování jejich interakcí s rozličnými sociálními, politickými i ideovými kontexty – to vše může editorům svazků přinášet vzrušující zážitky. Někdy je ostatně vzrušující a dobrodružný i sám osud vydávaných titulů.

Kupříkladu básnické sbírky Jiřího Koláře Prométheova játra. Ta byla napsána v druhé polovině čtyřicátých let, její autentickou podobu se ale podařilo vydat až roku 2016 v České knižnici. Editorka „kolářovského“ svazku Jakub Říha a Petr Šrámek – literární historik a teoretik, kterého rozhlasová posluchači znají spíše v roli moderátora a autora pořadů Českého rozhlasu Vltava – ve svém komentáři popisují, jak jeden ze dvou existujících strojopisů sbírky zabavila v září 1952 při prohlídce bytu Václava Černého Státní bezpečnost.

Jiří Kolář odmítl s StB spolupracovat, a tak byl kvůli Prométheovým játrům zatčen a odsouzen. A zatímco „předmět doličný“ se ztratil v archivu ministerstva vnitra, na základě druhého strojopisu sbírky vznikala v letech 1968 až 1970 podoba jejího prvního vydání. Ač značně okleštěná autocenzurou i následnou redakční cenzurou, stejně vyjít nemohla. Nicméně její sloupce korektury posloužily – neboť druhý rukopis se rovněž ztratil – k samizdatovému, exilovému a nakonec i prvnímu oficiálnímu

vydání. Nejstarší a nejrozsáhlejší dochovaná verze rukopisu byla v roce 2012 přece jen v Archivu bezpečnostních složek nalezena a po šedesáti čtyřech letech od svého zabavení publikována. Původní, autentické znění Prométheových jater je drsnější a konkrétnější než dosud známé varianty sbírky, a výmluvně svědčí o charakteru komunistického režimu.

PERSPEKTIVY KNIŽNICE

Obdobné prestižní ediční řady, jakou je Česká knižnice, mají ve vyspělých kulturních zemích dlouhou tradici. Nejslavnější z nich – Plejáda nakladatelství Gallimard – vychází od roku 1931 a za zmínku stojí, že v ní vyšly i dva svazky díla Milana Kundery.

Předchůdkyní České knižnice byla Národní klenotnice, kterou ve čtyřicátých letech minulého století vydávalo nakladatelství Evropský literární klub, ELK. Od roku 1948 vycházela v nakladatelství Orbis Národní knihovna, byla ovšem časově omezena na 19. a 20. století. Slunovrat, vycházející v sedmdesátých a osmdesátých letech v Československém spisovateli, rozšířil sice zájem i o literaturu starší, výběrem titulů byl ale poplatný dobovým ideologickým hlediskům.

Česká knižnice zahájila svou existenci roku 1997 v Českém spisovateli Básněmi Karla Hynka Máchy. Dech nabrala až o rok později v Nakladatelství Lidové noviny, kde pak vyšlo třiapadesát jejích svazků. Když zájem nakladatelství o edici slábl, převzalo ji roku 2009 na popud Nadačního fondu České knižnice brněnské nakladatelství Host. S ním začal před dvěma lety spolupracovat Ústav pro českou literaturu AV ČR, který také připravuje a vydává ediční řadu nazvanou Seminář České knižnice.

Jsou to útlé, zhruba třicetistránkové brožurky určené studentům a učitelům a obsahují rozbor textů z České knižnice dle struktury ústních maturitních zkoušek.

Semináře mají i elektronickou podobu a jsou volně ke stažení na www.kniznice.cz. Zmíněný internetový portál dále obsahuje podrobné informace o již vydaných a připravovaných svazcích knižnice, která se blíží ke svému stému svazku. „S ním nastane přelom,“ informoval na Dni s Českou knižnicí Jiří Flaišman, předseda její redakční rady. „Cítíme potřebu přiblížit ediční řadu současné literatuře, a proto jejím stým svazkem bude román Jáchyma Topola Sestra.“

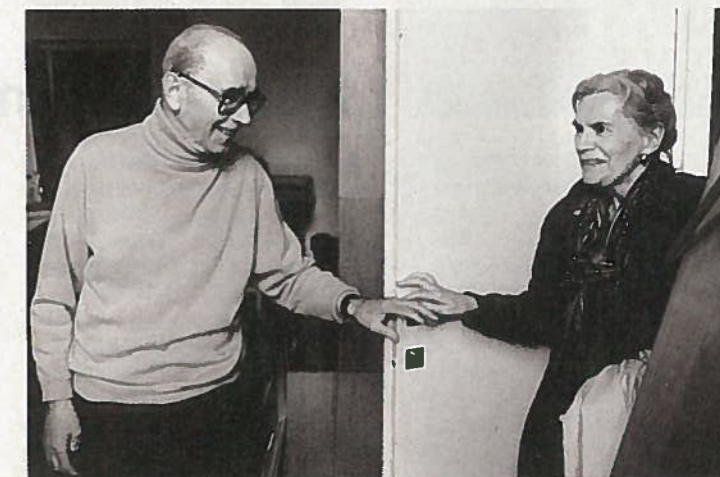
■ Bronislav Pražan, publicista

Ředitel Ústavu pro českou literaturu AV ČR Pavel Janáček

Hry Václava Havla zastupují v loňském ročníku České knižnice současnou literaturu

Autor básnické sbírky Prométheova játra Jiří Kolář se ženou Bělou

Jakub Říha a Petr Šrámek (zleva), editoři Prométheových jater a Trilogie Jiřího Koláře, a Robert Kolář, který řídí edici Seminář České knižnice